

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 35.

3. Запобігання насильства в сім'ї / під заг. ред. А. В. Довженко, А. Й. Присяжнюк, В. А. Ганцюра. Київ : ТОВ НОВА, 2004. 136 с.

4. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічні аспекти проблем насильства. К., 2003. 337 с.

5. Повалій Л. В. Концептуальні підходи до аналізу насильства в сім'ї. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наукових праць. Вип. 14. Кн. 1. Кам'янець-Подільський: Видавець Зволейко Д. Г., 2010. С. 358–367. 7

6. Юрків Я. І. Насильство дітей у сім'ї як соціально-педагогічна проблема. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2013. Вип. 28. С. 185–189.

Філатова Ірина

*магістрантка спеціальності «Соціальна робота»
факультету педагогіки і психології
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Іванна Парфанович

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ,

ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ У КОНФЛІКТІ ІЗ ЗАКОНОМ

Встановлено роботу соціальних працівників територіальних громад з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом. Обґрунтовано, що для підвищення ефективності соціальної роботи важливо оперувати такими поняттями, як: «конфлікт із законом»; «дитина, яка перебуває у конфлікті з законом»; «пробація». Встановлено основні фактори ризику та визначено найбільш ефективні методи роботи.

Ключові слова: пробація, фактори впливу, конфлікт із законом, превенція.

Постановка проблеми. Конфлікт із законом – це ситуація, яка виникає внаслідок порушення особою законодавчо закріплених норм та тягне за собою певні покарання [2]. Особливо це стосується неповнолітніх дітей, які потрапили у складні життєві обставини у зв'язку із вчиненням правопорушень.

Дитина, яка перебуває у конфлікті із законом, – це неповнолітня особа, яка скоїла правопорушення і перебуває на профілактичному обліку у відділі ювенальної превенції або відбуває покарання за вироком суду. А загалом, категорії дітей, які можуть перебувати у конфлікті з законом, такі:

1) діти, які поставлені на профілактичний облік у ювенальній превенції;

2) діти, які поставлені на облік у службі пробації (це засуджені до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, або звільнені від відбування покарання з випробуванням);

3) діти, ув'язнені та перебувають у слідчому ізоляторі;

4) діти, які відбувають покарання, пов'язане з позбавленням волі у виховній колонії.

Актуальність теми дослідження. Система пробації за Законом України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р. [2, с. 2] передбачає роботу з правопорушниками без ізоляції їх від суспільства – надання їм соціальної та психологічної підтримки та допомоги. І, звісно, це нагляд і контроль. Пробація – це забезпечення безпеки суспільства (громади) шляхом запобігання вчиненню правопорушень. Метою пробації є запобігання повторним правопорушенням осіб, які потрапили у конфлікт із законом, шляхом дослідження їх особливостей та умов життя, упровадження системи програм різного спрямування, соціального патронажу. Процес пробації зорієнтовано також на дослідження факторів, що сприяли вчиненню злочину, та, за можливості, усунення їх впливу [2].

Сьогодні, у час реформування системи та підходів до покарань неповнолітніх, велика увага зосереджена на розвитку пробації, що є альтернативою ув'язнення і дозволяє максимально ефективно використовувати принципи перевиховання та виправлення в умовах громади.

Мета: визначення особливостей соціальної роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, забезпечення попередження і подолання факторів, що впливають на правопорушення і злочинність.

Виклад основного матеріалу. На жаль, останнім часом у громаді збільшилася кількість осіб, які вступили у конфлікт із законом. Для з'ясування причин та обставин, що сприяють такому негативному явищу, службою у справах дітей обстежуються обставини, зокрема родини, в яких виховуються діти, що вступили в конфлікт із законом, вивчаються умови їх проживання та виховання.

Встановлено основні фактори ризику потрапляння дитини у конфлікт із законом [7, с. 316]:

1) особистісні (сюди відносять стан здоров'я, фізичний стан, темперамент, специфічні особливості характеру);

2) фактори сімейного впливу; зокрема, особлива увага повинна бути спрямована на сім'ї з дітьми, в яких батьки у зв'язку з тривалою хворобою не можуть виконувати належним чином свої батьківські обов'язки; де триває процес розлучення батьків та вирішується спір між матір'ю та батьком щодо місця проживання дітей, участі в їх вихованні; з дітьми, де батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків; у яких було скоєно фізичне, психологічне, сексуальне, економічне насильство над дітьми, жорстоке поводження з ними або існує реальна загроза його вчинення; в яких діти самовільно покидають місце постійного проживання; діти в яких перебувають в інтернатних закладах, або де є ризик за заявою батьків помістити дітей в даний заклад у зв'язку з неспроможністю задовольнити потреби дітей (Постанова КМУ Постанова КМУ від 24 вересня 2008 р. № 866 (зі змінами) «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини») [5, п.3.1]; у яких діти шкільного віку не зараховані до навчання у загальноосвітні навчальні заклади або систематично пропускають без поважних причин навчальні заняття;

3) фактори шкільного середовища, оскільки формуванню передумов протиправної поведінки дітей та підлітків сприяють низький рівень безпеки школи, надмірно жорсткі вимоги до успішності навчання, надмірні дисциплінарні санкції, цькування дитини однолітками, погані стосунки з ровесниками та педагогами, незалучення учнів до соціально корисної праці класу та низька успішність у навчанні, відсутність бачення дитиною свого майбутнього;

4) фактори впливу ровесників; вплив ровесників на формування протиправної поведінки проявляється згодом, після того, як вступають у дію особистісні та родинні фактори, коли дитина дорослішає;

5) фактори функціонування громади (обмежені ресурси для відпочинку, змістовного та активного дозвілля; здобуття професійних навичок, духовного розвитку та медичної допомоги для неповнолітніх; доступність алкоголю та наркотиків/реклама, популяризація психотропних речовин).

Починаючи з 2000 року, Україна зробила низку важливих кроків стосовно реалізації міжнародних зобов'язань та ухвалила закони щодо захисту дитинства, соціальної роботи з дітьми та молоддю, попередження насильства в сім'ї, яке є одним із найзначніших криміногенних факторів. Стосовно неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом, в Україні докладено багато зусиль з метою покращення захисту прав дітей та вирішення проблем, що призвели до конфлікту із законом [9].

Основними законодавчими, нормативно-правовими актами, які використовуються у роботі, є такі [7]:

- Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 р.;

- Кримінальний процесуальний кодекс від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI;

- Закон України № 20/95-ВР «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1995 р.;

- Закон України № 160-VIII «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р.

Здійснюючи оцінку потреб дітей, які перебувають у конфлікті з законом, доцільно дотримуватися відповідних категорій такої оцінки: стосунки в сім'ї; освіта, навчання та працевлаштування; дозвілля та відпочинок; стосунки з друзями та однолітками; вживання психоактивних речовин; особисті якості та поведінка; ставлення до правопорушень [5].

Залучення неповнолітніх та їх батьків до участі у профілактичних програмах є важливою позицією для внесення до плану роботи [1]. Добираючи учасників та комплектуючи групи, наприклад, для тренінгових занять, слід зважати на: досвід ризикованої поведінки неповнолітнього, вік, умотивованість до зміни поведінки та участі у програмі, інтелектуальні здібності та освітній рівень, кількість учасників. Загалом, доцільно застосовувати заходи масового, групового та індивідуального характеру з огляд на психолого-педагогічні та соціальні характеристики особи.

Основними рекомендаціями щодо роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, є такі [3; 4; 6; 8; 9; 10]:

1) підвищення внутрішньої мотивації неповнолітніх до змін – одне з провідних завдань соціального працівника;

2) застосування позитивного підкріплення – це важливий інструмент на шляху зміни поведінки підлітка;

3) послуги дітям слід надавати відповідно до виявлених криміногенних факторів ризику;

4) важливим завданням ресоціалізації неповнолітніх, які перебувають у конфлікті з законом, є розвиток у них життєвих навичок за допомогою інструментів когнітивно-поведінкового втручання;

5) на шляху підтримки позитивних змін у поведінці дітей важливим є сприяння їх неперервній підтримці з боку найближчого оточення та громади;

б) необхідним є здійснення оцінки та аналізу ефективності методів і прийомів що застосовувалися до неповнолітніх, які вчинили правопорушення;

7) інформування щодо досягнутих результатів є обов'язковим складником роботи.

Висновок. Слід відмітити велику роботу соціальних працівників територіальних громад та її структурних підрозділів, комунальних установ, представників громадських організацій та волонтерів з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом. Для підвищення ефективності соціальної роботи важливо оперувати поняттями: конфлікт із законом; дитина, яка перебуває у конфлікті з законом; пробація. Встановлено основні фактори ризику потрапляння дитини у конфлікт із законом. Важливо володіти основними законодавчими, нормативно-правовими актами, які використовуються у роботі. А також залучати неповнолітніх та їхніх батьків до участі у профілактичних програмах. Проведення глибокого аналізу законодавчого й теоретичного забезпечення, детермінант вчинення правопорушень неповнолітніми та визначення найбільш ефективних методів роботи дозволили визначити основні методичні рекомендації щодо роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом.

Список використаних джерел

1. «Вчимося керувати емоціями»: тренінгова програма для дівчат-підлітків / Васлюян О. К., Москаленко В. Л. Новохатня К. А.; за ред. А. Д. Греам, Т. В. Журавель, А. Ріндер фон Бекерат. К.: Агрітім Канада 2016.

2. Закон України «Про пробацію» від 5 лютого 2015 р. №160-VIII.

3. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації (2007): навч.-метод. комплекс / Автор.-упоряд.: О.В.Безпалько, І.Зверева, З.П.Кияниця, В.О.Кузьмінський та інші / За заг. ред.: І.Д.Зверєвої, Ж.В. Петровича. К.: Фенікс, 528 с.

4. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки; навч. посіб. К.; Либідь, 2011.

5. Методичні рекомендації щодо проведення оцінки ризиків і потреб дітей в конфлікті з законом можна завантажити за посиланням: <http://kvs.gov.ua/zmi/MetodRyzyk06022015.pdf>.

6. Постанова КМУ від 24 вересня 2008 р. № 866 (зі змінами) «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини», п. 3.1.

7. Програма «Управління гнівом»: методичний посібник/ Кальчева О.Ю., Місяк О.К. ; за ред. А. Д. Греам, С. Прокофів : Агрітім Канада 2016. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації (2007): навч.-метод. Комплекс / Автор.-упоряд.: О.В.Безпалько, І.Дзверєва, З.П.Кияниця, В.О.Кузьмінський та інш. / за заг. ред.: І.Д. Зверєвої, Ж.В. Петрочко. К.: Фенікс, 528 с.

8. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч.2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми) / А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. / за заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. К. : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с.

9. Соціальні технології: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: Монографія (2008) / за ред. В.В. Барабаша. Херсон: Вид-во ПП Вишемирський В.С., 340 с.

10. Соціальна робота з неповнолітніми, які перебувають у місцях позбавлення волі / за ред. В.М. Синьова К.: Державний центр соціальних служб для молоді, Державний департамент України з питань виконання покарань, 2003. 222 с.

Михайло Фундига
студент групи СРК 20-1

Катерина Олійник
*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницький національний університет*

ПРИКЛАДНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ТА УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ ЩОДО ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

У статті зазначено, що військове вторгнення російського агресора спровокувало появу низки соціально вразливих категорій. Нами зосереджено увагу на внутрішньо переміщених особах. Окреслено проблеми ВПО, що стоять на заваді їх повноцінної соціалізації. Розкрито професійні здобутки закладів та установ соціального спрямування щодо підтримки ВПО. Здійснено наголос на необхідності посилення роботи суб'єктів соціальної політики задля вирішення існуючих прогалин.